

Naïef Naive realisme Realisme

van|from Rousseau tot|to Grandma Moses

Naive Realism

Naïef realisme

**from Rousseau
to Grandma Moses**

**van Rousseau
tot Grandma Moses**

Marieke Jooren (red./ed.)
Sito Rozema
Katherine Jentleson

WBOOKS

Museum MORE

A. Baughart
1884

Contents

Inhoud

Preface	Voorwoord Maite van Dijk	8
Naive, Primitive or Realistic Without Rules?	Naïef, primitief of realistisch zonder regels? Marieke Jooren	12
From <u>Masters of Popular Painting</u> to <u>Naive Realism</u>	<u>Van Masters of Popular Painting</u> <u>tot Naïef realisme</u> Katherine Jentleson	24
Catalogue	Catalogus	38
Biographies	Biografieën Sito Rozema	124
Colophon	Colofon	149

Marieke Jooren

Naive, Primitive or Realistic Without Rules?

Naive Realism. From Rousseau to Grandma Moses – an extensive, international selection of works by 26 autodidacts from the first half of the twentieth century – is the first exhibition of such art in the Netherlands since 1964. A broad representation of major and lesser-known French and American names, such as Henri Rousseau, Séraphine Louis, André Bauchant, Grandma Moses, Morris Hirshfield and John Kane, is complemented by several artists from Germany, Switzerland, Poland, Belgium and the Netherlands, including Adolf Dietrich, Adalbert Trillhaase, Nikifor, and Sal Meijer. What unites these artists is an idiosyncratic, richly detailed rendering of reality as it was perceived, trusted and felt by the painter, independent of intellectual, academic rules of perspective, anatomy, colour, and shading.

As far as is known, they were not acquainted, nor did they form a movement with a shared artistic programme. They were individuals grouped together by art professionals (critics, collectors, museum directors) over the course of a century in varying constellations and under varying (sometimes now obsolete) denominations: naive artists, modern primitives, popular masters, Sunday painters or, collectively, outsiders. In Europe, the term naive became most common from the 1940s onwards.¹ Museum MORE presents these artists under the umbrella of twentieth-century modern realism, in which the museum specialises, and uses the term naive realism to categorise the artists in this exhibition. In doing so, we acknowledge that although perhaps loaded, the word naive has become an art-historical term with a history of

Naïef, primitief of realistisch zonder regels?

Met *Naïef realisme. Van Rousseau tot Grandma Moses* is voor het eerst sinds 1964 in Nederland een omvangrijke en internationale selectie werken van 26 autodidactische kunstenaars uit de eerste helft van de twintigste eeuw te zien. Een ruime vertegenwoordiging van grote en minder bekende Franse en Amerikaanse namen als Henri Rousseau, Séraphine Louis, André Bauchant, Grandma Moses, Morris Hirshfield en John Kane is aangevuld met een aantal kunstenaars uit Duitsland, Zwitserland, Polen, België en Nederland, onder wie Adolf Dietrich, Adalbert Trillhaase, Nikifor en Sal Meijer. Wat deze kunstenaars bindt is een eigenzinnige, rijk gedetailleerde weergave van de werkelijkheid zoals die door de schilder werd waargenomen, vertrouwd en doorvoeld, los van intellectuele, academische regels voor perspectief, anatomie, kleur en schaduwwerking.

Voor zover we weten kenden ze elkaar niet en ze hebben nooit een groep gevormd met een gedeeld artistiek programma. Het zijn individuen die door kunstprofessionals (critici, verzamelaars, museumdirecteuren) in de loop van honderd jaar in wisselende samenstellingen en onder wisselende (soms inmiddels achterhaalde) noemers zijn samengebracht: naïeven, moderne primitieven, populaire meesters, zondagsschilders of, overkoepelend, outsiders. In Europa is de term naïef vanaf de jaren 1940 het meest gangbaar geworden.¹ Museum MORE kiest ervoor deze kunstenaars nu te presenteren onder de paraplu van het twintigste-eeuwse moderne realisme waarin het museum zich specialiseert en de term naïef realisme te hanteren om de kunstenaars in deze tentoonstelling te categoriseren. Daarmee erkennen we enerzijds dat het woord naïef, hoewel misschien beladen, nou eenmaal is uitgegroeid tot een kunsthistorische term met een eigen geschiedenis. Anderzijds willen we de normatieve lading

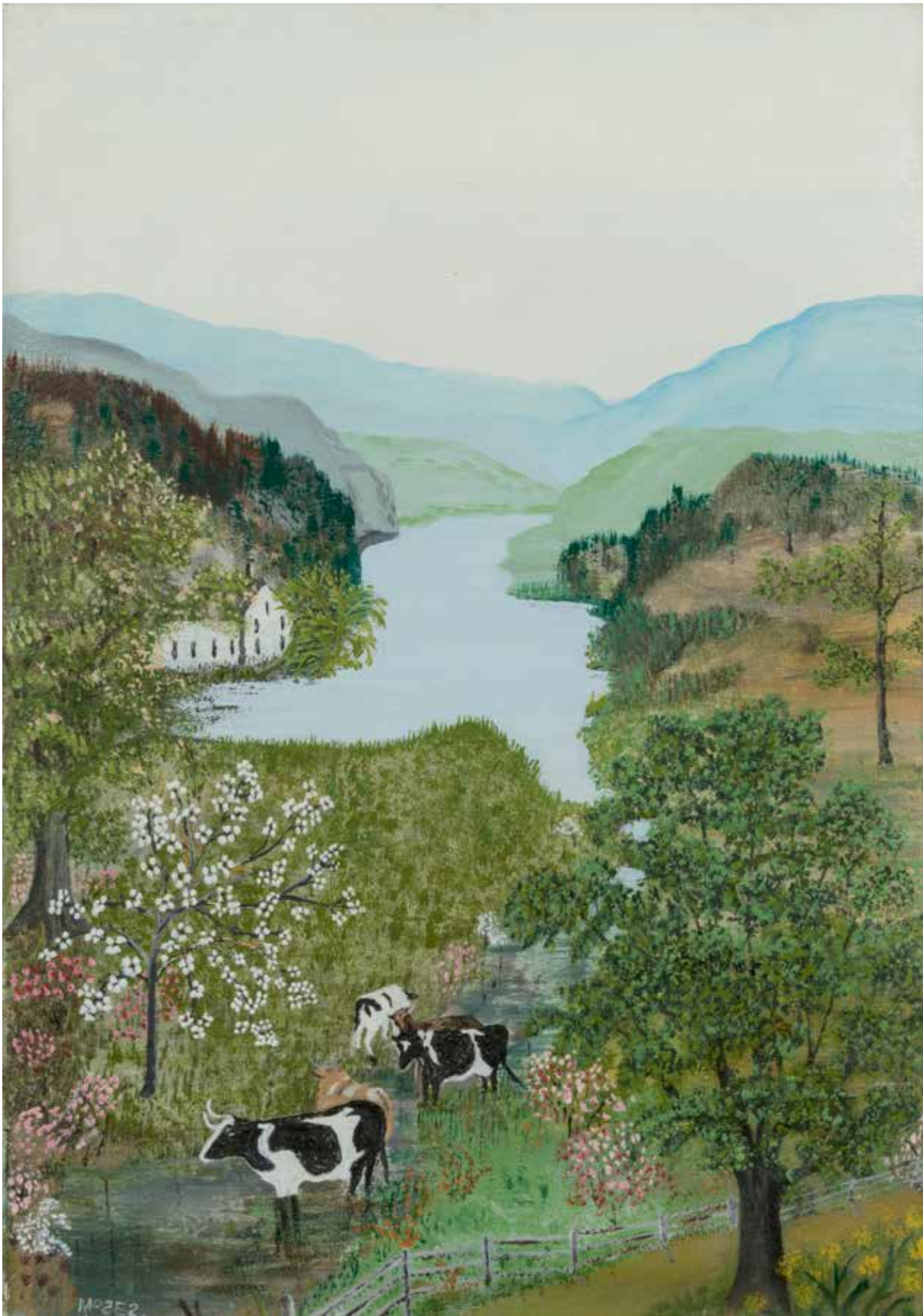
Katherine Jentleson

From Masters of Popular Painting to Naive Realism

In April of 1938, New York's Museum of Modern Art (MOMA) opened *Masters of Popular Painting. Modern Primitives of Europe and America*, a large survey of untrained artists that is an important origin story for the present exhibition, *Naive Realism. From Rousseau to Grandma Moses*. Some of the very same works that hung at MOMA in 1938, including René Rimbart's *View of the City or The Open Window* (p. 69), and Lawrence Lebduska's *Bohemian Kitchen* (p. 113), reappear today in the galleries of Museum MORE, but they are also connected by their larger goals and compositions (figs. 1-2). Both are exhibitions dedicated to the bringing together of artists who produced painting across two continents, largely in the first half of the twentieth century, despite their lack of formal artistic training. The way that each project reached a transatlantic scope is also similar. Alfred Barr, the founding director of MOMA, organized *Masters of Popular Painting* in the wake of a group exhibition of European artists curated by the director of the Grenoble Museum that had opened the previous year at the Salle Royal in Paris.¹ Barr worked with one of his French counterparts, founding director of the Musée d'Art Moderne in Paris, Jean Cassou, to bring those European paintings to the United States and assembled a team of curators that included Holger Cahill and Dorothy Miller to gather a comparable quantity of paintings by artists working in the United States. Although the circumstances of the COVID pandemic made it impossible for the Museum MORE curators to see *Gatecrashers: The Rise of the Self-Taught Artist in America*, an exhibition about American

Van Masters of Popular Painting tot Naïef realisme

In april 1938 opende het Museum of Modern Art (MOMA) in New York *Masters of Popular Painting. Modern Primitives of Europe and America*, een grote overzichtstentoonstelling van ongeschoolde kunstenaars die een belangrijke inspiratie vormt voor de huidige tentoonstelling *Naïef realisme. Van Rousseau tot Grandma Moses*. Een aantal van de werken die in 1938 in het MOMA hingen, zoals *Uitzicht op de stad of Het open raam* van René Rimbart (p. 69) en *Boheemse keuken* van Lawrence Lebduska (p. 113), zijn opnieuw samen te zien in Museum MORE (afb. 1, 2). Ook qua insteek en opzet zijn de twee tentoonstellingen met elkaar verbonden: beide brengen ze kunstenaars zonder formele kunstopleiding, die voornamelijk in de eerste helft van de twintigste eeuw actief waren, uit twee continenten bij elkaar. Bovendien is de manier waarop de projecten zich uitbreidden tot een trans-Atlantische ontmoeting vergelijkbaar. Alfred Barr, de eerste directeur van het MOMA, zette *Masters of Popular Painting* op naar aanleiding van een groepstentoonstelling van Europese kunstenaars die de directeur van het Musée de Grenoble een jaar eerder in de Salle Royal in Parijs had samengesteld.¹ Barr sloeg de handen ineen met een van zijn Franse collega's, Jean Cassou, eerste directeur van het Musée d'Art Moderne in Parijs, om de Europese schilderijen naar de Verenigde Staten te halen en hij stelde een team conservatoren samen, met onder meer Holger Cahill en Dorothy Miller, om een vergelijkbaar aantal schilderijen van kunstenaars uit de Verenigde Staten bijeen te brengen. Hoewel de coronapandemie het de conservatoren van Museum MORE in 2021 onmogelijk maakte om *Gatecrashers: The Rise of the Self-Taught Artist in America* te bezoeken, de door mij samengestelde tentoonstelling over Amerikaanse autodidactische kunstenaars in het High Museum of Art in Atlanta, vormde die de basis voor de Amerikaanse component van *Naïef realisme*.²

GRANDMA MOSES

Shenandoah, zuidelijke arm / Shenandoah, South Branch, voor / before 1938, olieverf op tafellaken / oil on oilcloth, 50.2 × 35.6 cm
Private collection, Courtesy Galerie St. Etienne, NY

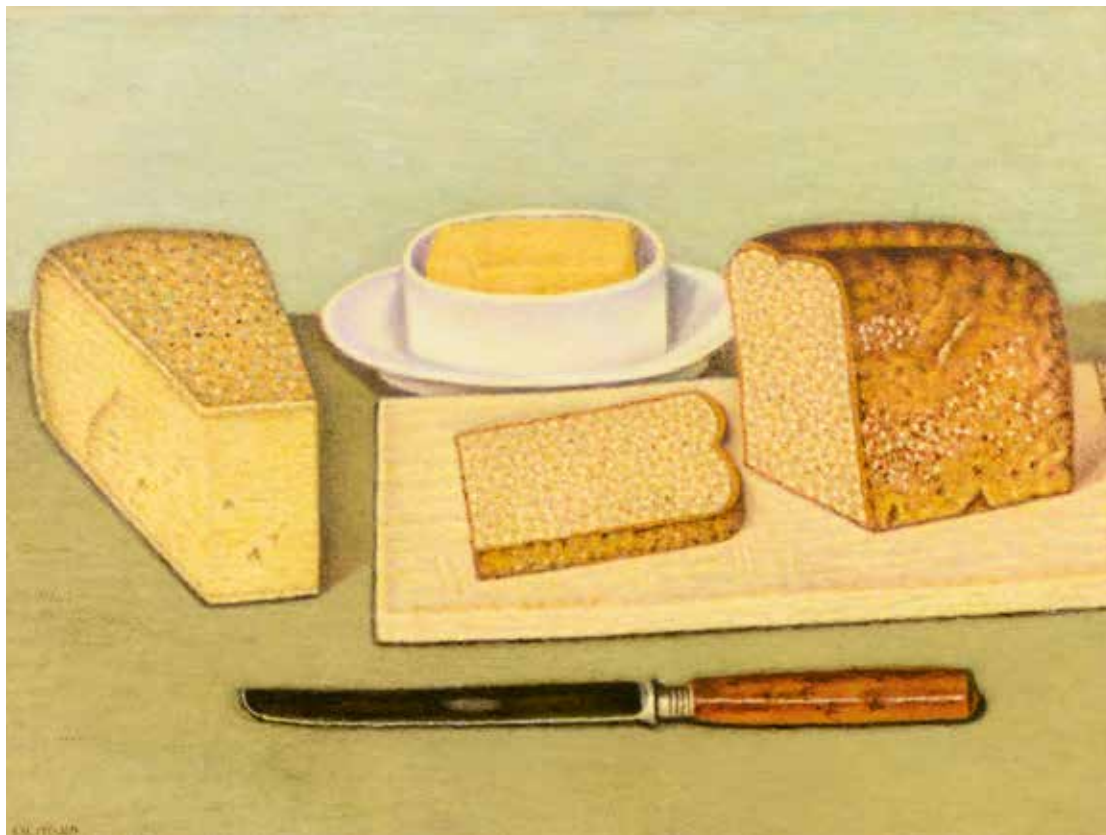
GRANDMA MOSES

Shenandoahvallei (1861, nieuws over de slag) / Shenandoah Valley (1861, News of the Battle), voor / before 1938, olieverf op tafellaken / oil on oilcloth, 52 × 40.6 cm
Private collection, Courtesy Grandma Moses Properties, NY

JEAN ÈVE

Stilleven met oesters / Still Life with Oysters, 1941, olieverf op doek / oil on canvas, 53.5 × 81 cm
Courtesy Galerie Dina Vierny, Paris

SAL MEIJER

Stilleven met brood, kaas en boter / Still Life with Bread, Cheese and Butter
ongedateerd / undated, olieverf op doek / oil on canvas, 30 × 40.5 cm
Museum MORE, Gorssel

MIEP DEHÉ

Meisje met pop / Girl with Doll
 ongedateerd / undated, collage op papier /
 collage on paper, 65 × 50 cm
 Stedelijk Museum Amsterdam

MIEP DEHÉ

Appies verjaardag / Appie's Birthday
 1937, collage op papier /
 collage on paper, 51 × 65 cm
 Stedelijk Museum Amsterdam

CAMILLE BOMBOIS

Vorbereitung op een bad / Preparations for a Bath, 1930, olieverf op doek / oil on canvas, 92 × 73 cm
 Courtesy Galerie Dina Vierny, Paris

Marieke Jooren is conservator van Museum MORE. Zij is gespecialiseerd in de figuratieve kunst van de late negentiende en eerste helft twintigste eeuw. Eerder werkte zij onder meer voor het Van Gogh Museum, Kröller-Müller Museum, Museum Arnhem en Dordrechts Museum. / Marieke Jooren is a curator at Museum MORE. She is specialised in figurative art of the late nineteenth and first half of the twentieth century. She previously worked for the Van Gogh Museum, the Kröller-Müller Museum, Museum Arnhem and the Dordrechts Museum, among others.

Katherine Jentleson, PhD, is de Merrie and Dan Boone Curator of Folk and Self-Taught Art bij het High Museum of Art (Atlanta, VS) en co-executive editor van *Panorama: Journal of the Association of Historians of American Art*. / Katherine Jentleson, PhD, is the Merrie and Dan Boone Curator of Folk and Self-Taught Art at the High Museum of Art (Atlanta, USA) and Co-Executive Editor of *Panorama: Journal of the Association of Historians of American Art*.

Sito Rozema is junior conservator van Museum MORE. Hij studeerde kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, richting moderne en hedendaagse kunst, met een bijzondere interesse voor de vroege twintigste eeuw. / Sito Rozema is a junior curator at Museum MORE. He majored in modern and contemporary art, with a strong interest in the early twentieth century, at the University of Amsterdam.

Naïef realisme. Van Rousseau tot Grandma Moses verschijnt bij de gelijknamige tentoonstelling in Museum MORE in Gorssel, van 25 maart t/m 25 juni 2023.

Naive Realism. From Rousseau to Grandma Moses accompanies the exhibition of the same name in Museum MORE in Gorssel, from March 25th to June 25th 2023.

Uitgave / Publisher

WBooks, Zwolle
www.wbooks.com
Museum MORE
info@museummore.nl
www.museummore.nl

Tekst / Text

Sito Rozema
Katherine Jentleson
Marieke Jooren
Maite van Dijk

Samenstelling en redactie / Compilation and editing

Marieke Jooren

Eindredactie / Final edit

Marleen Blokhuis

Beeldcoördinatie / Image coordination

Sito Rozema
Marieke Ensing

Vormgeving / Design

studio frederik de wal

Vertaling / Translation EN-NL

Betty Klaasse

Vertaling / Translation NL-EN

Dave Nice
Katy Kist & Jennifer Kilian

De tentoonstelling en dit boek zijn mede mogelijk gemaakt door / The exhibition and this book are made possible by:

SAMMLUNG
ZANDER

© 2023 WBOOKS Zwolle | Museum MORE |
de auteur(s) | the author(s)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. Nothing from this publication may be reproduced, multiplied, stored in an electronic data file, or made public in any form or in any manner, be it electronic, mechanical, through photocopying, recording or in any other way, without the advance written permission of the publisher.

ISBN 978 94 625 8542 3
NUR 646

Naïef realisme. Van Rousseau tot Grandma Moses werpt een nieuwe blik op autodidactische kunstenaars uit Europa en de Verenigde Staten in de eerste helft van de twintigste eeuw. In de loop der tijd vaak 'naïeven' of 'moderne primitieven' genoemd, wordt onder de noemer 'naïef realisme' nu de nadruk gelegd op de stijl en thematiek van het werk. Wat deze kunstenaars bindt is de drang om met een hoogstpersoonlijke visie de werkelijkheid realistisch weer te geven, los van academische regels. Met dit eigenzinnige realisme passen ze naadloos binnen het grotere kunsthistorische verhaal van modern realistische kunst.

Het gaat in dit boek niet alleen om de bijzondere beeldtaal, maar ook om de manier waarop er in Europa en de VS naar deze kunstvorm werd gekeken. En het vertelt hoe deze kunstenaars door de gevestigde kunstwereld werden omarmd als tegenwicht én inspiratiebron. Het was vooral het zinderende kleurgebruik, het buitengewone oog voor detail, het niet-academische 'anders-zijn' en de gave van het vertellen van persoonlijke verhalen dat de naïef realistische schilderkunst tussen de twee wereldoorlogen zo ontzettend geliefd maakte.

Hoogste tijd dus voor een (hernieuwde) kennismaking met het werk van André Bauchant, Camille Bombois, Adolf Dietrich, Morris Hirshfield, Sipke Houtman, Josephine Joy, John Kane, Lawrence Lebduska, Séraphine Louis, Sal Meijer, Grandma Moses, Henri Rousseau, Adalbert Trillhaase en vele anderen.

Naive Realism. From Rousseau to Grandma Moses takes a fresh look at self-taught artists from Europe and the United States in the first half of the 20th century. Often referred to as 'naïves' or 'modern primitives' over time, the appellation 'naive realism' now emphasises the style and theme of their work. What binds these artists is the drive to render reality faithfully from a highly personal perspective, free from academic rules. With this idiosyncratic realism, they fit seamlessly into the larger art-historical narrative of modern realist art.

This book is not only about the singular visual idiom, but also about how this art form was viewed in Europe and the USA. Moreover, it outlines how these artists were embraced by the established art world as both counterpoint and inspiration. It was above all the shimmering use of colour, the extraordinary eye for detail, the non-academic 'otherness' and the knack for telling personal stories that made naive realist painting so incredibly popular between the two world wars.

High time, then, for a (renewed) introduction to the work of André Bauchant, Camille Bombois, Adolf Dietrich, Morris Hirshfield, Sipke Houtman, Josephine Joy, John Kane, Lawrence Lebduska, Séraphine Louis, Sal Meijer, Grandma Moses, Henri Rousseau, Adalbert Trillhaase and many others.